

بسم الله الرحمن الرحيم

مسائل سیاسی و اجتماعی در آثار ماریو بارگاس
یوسار

مؤلف

امیر روشن

نسرین حقیقت چالستری

۱۳۹۲

سرنشنامه : روشن، امیر/حقیقت چالشتی، نسرین
 عنوان و نام پدیدآور : مسائل سیاسی و اجتماعی در آثار ماریوبارگاس یوسا/ نویسنده امیر روشن نسرین
 حقیقت چالشتی.
 مشخصات نشر : شیراز: آیریک، ۱۳۹۲.
 مشخصات ظاهری : ۱۱۴ ص.
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۶۱۶۶-۷۵-۹ :
 وضعیت فهرست نویسی : فیپا
 یادداشت : کتابنامه: ص. ۱۱۲-۱۲۸.
 موضوع : وارگاس یوسا، ماریو، ۱۹۳۶ - م. -- نقد و تفسیر
 موضوع : وارگاس یوسا، ماریو، ۱۹۳۶ - م. -- نظریه‌های سیاسی و اجتماعی
 موضوع : پره -- سیاست و حکومت -- ۱۹۸۰-
 رده بندی کنگره : PQ۸۴۹۸/۳۴/الف ۴ ی ۵۲ ۱۲۹۲ :
 رده بندی دیویی : ۶۴/۸۶۸ :
 شماره کتابشناسی ملی : ۳۱۲۶۲۵۶ :

ایرینا

انتشارات آیریک

مسائل سیاسی و اجتماعی در آثار ماریوبارگاس یوسا

تالیف: امیر روشن

نسرین حقیقت چالشتی

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۱۶۶-۷۵-۵

سال انتشار: ۹۲ نوبت چاپ: اول

شمارگان: ۱۰۰۰ صفحات: ۱۱۴

چاپخانه: آیریک

آدرس: تهران-خیابان ۱۵ خرداد غربی-کوچه شهید بادامچی-پلاک ۳۰

Email: arinacomplex@yahoo.com

فهرست مطالب

۶.....	مقدمه
۹.....	پیشگفتار
۱۱.....	فصل اول
۱۵.....	ارتش
۱۷.....	مذهب و جایگاه آن در آمریکای لاتین
۲۱.....	اقتصاد آمریکای لاتین
۲۶.....	سیاست در آمریکای لاتین
۳۰.....	ادبیات آمریکای لاتین
۳۹.....	بخش دوم
۴۳.....	دیکتاتوری‌ها
۵۷.....	جدال بین سنت و مدرنیته
۶۶.....	خشونت
۷۴.....	فساد سیاسی و مالی
۸۱.....	مطبوعات و بحران‌های سیاسی و اجتماعی
۸۵.....	نزاع‌های قومی و طبقاتی
۹۰.....	نقش دولت‌های خارجی
۹۳.....	مذهب و سیاست
۹۷.....	نتیجه‌گیری
۱۰۳.....	فهرست منابع

اکثر نویسندگان آمریکای لاتین مضامین آشنای سرزمین خود را به زبان خود، به صورت رمان درمی‌آورند. به همین دلیل نیز آثارشان را مردم آمریکای لاتین و همین طور بسیاری از مردم جهان به عنوان آثاری با اصالت و به عنوان یک سبک ادبی ویژه می‌پذیرند (مقدادی، ۱۳۷۸: ۶۷). خوزه ماریو پدرو بارگاس یوسا یکی از مهم‌ترین رمان‌نویسان معاصر آمریکای جنوبی و از مهم‌ترین نویسندگان عصر خودش می‌باشد که در ۲۸ مارس ۱۹۳۶ در پرو به دنیا آمد. در ۱۴ سالگی پدرش وی را به مدرسه نظام فرستاد که تأثیر شگرفی در او به جای گذاشت. وی تجربه سال‌هایی که در مدرسه نظام سپری کرده بود را در رمان عصر قهرمان یا سال‌های سگی در ۱۹۶۳ به تصویر می‌کشد. یوسا در این رمان سعی دارد محیط خشونت‌آمیز و فاسدی را در نظر خوانندگان آثارش مجسم نماید که خود در سال‌های نوجوانی از نزدیک شاهد آن بوده است. شهرت یوسا نیز با نوشتن همین رمان آغاز گردید. رمانی که در آن به تجربه‌های سختش در خدمت نظامی می‌پردازد. بدین ترتیب جهان خیلی زود با دوره‌ی طلایی ادبیات آمریکای لاتین، که «بوم» نام دارد آشنا شد. این دوره از دهه‌ی پنجاه و شصت قرن بیستم آغاز شد و توجه جهانیان را به این قاره و ادبیاتش جلب کرد. در این دوره نویسندگان بزرگی از قبیله مارکز و فونتنس و کورتاسار در کنار یوسا به چشم می‌خورند. اما با وجود نقاط اشتراک میان نویسندگان «بوم»، که با محور قرار دادن حال و روز ساکنان اصلی قاره و پرتوافکنی بر ظلم‌هایی که به آنان شده شناخته می‌شود، (کاری که یوسا مثلاً در جنگ اخلال‌زمان کرده است)، نوشته‌های یوسا تابع سبک رئالیسم جادویی نیست. سبکی که بسیاری از مردم آن را با «بوم» یکی می‌دانند و آن را به همه‌ی نویسندگان برجسته‌ی این دوره تعمیم می‌دهند. چرا که یوسا برخلاف مارکز واقعیت را با جادو ترکیب نمی‌کند. البته او نیز تخیل دارد اما آن طور که خود می‌گوید، تخیل او واقعی است. حتی برای نوشتن یک داستان از شخصیت‌های واقعی کمک می‌گیرد؛ به گونه‌ای که نبوغ داستان‌نویس با دقت زندگی‌نامه نویس مخلوط می‌شود و به همان اندازه که تخیل بارور خود را به کار می‌گیرد، از دقت‌های مدرکی و تفصیلی نیز استفاده می‌کند. پس واقعیت را با

ابداع درمی‌آمیزد و گذشته را به شیوه‌ی خود باز می‌سازد و با خلاقیت عجیبی زمان را به کار می‌گیرد و خاطره را به آشوب و فساد می‌کشانند. زیرا آن گونه که خود می‌گویند، نوشتن «ردالت» است و نویسنده جادوگر (یوسا، ۱۳۷۷: ب: ۱۴۵). بهرام مقدادی، منتقد ادبی و استاد زبان در دانشگاه تهران، معتقد است از نظر محتوا می‌توان رمان را به چند دسته تقسیم نمود «رمانهایی که تأثیر شرایط اجتماعی و اقتصادی را بر حوادث و قهرمانان بررسی می‌کنند و گاهی نیز در لفافه یا به طور آشکار نظریه‌ای برای اصلاح جامعه ارائه می‌دهند مانند خوشه‌های خشم جان‌اشتاین بک. رمان تاریخی، که محل حوادث و قهرمانان داستان جنبه تاریخی دارد مانند داستان دو شهر چارلز دیکنز و رمان منطقه‌ای که به گویش، عادات و سنن منطقه‌ای خاص می‌پردازد تا نشان دهد چگونه این عوامل در قهرمانان داستان تأثیر می‌گذارند، مانند رمان‌های ویلیام فاکنر، نویسنده آمریکایی که بیشتر درباره سنت‌های مردم می‌سی‌سی‌پی است که در جنوب آمریکا واقع است» (مقدادی، ۱۳۷۸: ۵۶). آثار یوسا در محتوا، تمامی مضامین فوق را دارد اما یکی از مهم‌ترین ابعاد آثار یوسا جنبه سیاسی آن است. اهمیت این موضوع زمانی بیشتر می‌شود که بدانیم در برخی کشورهای آمریکای لاتین به رشته‌هایی نظیر علوم سیاسی و جامعه‌شناسی اهمیت چندانی داده نمی‌شود، بنابراین ادبیات وسیله‌ای است که مردم این منطقه می‌توانند از طریق آن مشکلاتی که با آن مواجه هستند را به تصویر بکشند. در دهه ۱۹۵۰ این نظریه که می‌توان جهان را اصلاح کرد و ادبیات باید به این امر یاری رساند برای بسیاری از نویسندگان متقاعد کننده بود. یوسا نیز با الهام از این نظریه داستان‌هایش را نه بر مبنای وهم و ماوراءالطبیعه بلکه بر مبنای واقعیت‌های موجود جامعه خودش نوشته است. یوسا معتقد است که «ادبیات بیهوده نیست و نمی‌تواند باشد. ادبیات جدی است چرا که نویسنده از راه کتاب‌هایش می‌تواند صدای جامعه باشد و می‌تواند اوضاع زندگی را تغییر دهد. کلمات اعمال است و می‌تواند تغییرات تاریخی و اجتماعی به بار آورد و اگر نویسنده‌ای این قدرت را داشته باشد، تعهد اخلاقی دارد که آن را برای جنگ و دفاع از قربانیان جامعه به کار گیرد و همه دست اندازی‌ها و بدکاری‌های زمانه را تقبیح کند» (یوسا، ۱۳۷۷: ب: ۷۳). از نظر یوسا یک قصه خوب، قصه‌ای است که بتواند فاصله میان اثر و خواننده را از بین ببرد. ادبیات به

زندگی کمک می‌کند و شکاف‌ها و کمبودهای زندگی را با تخیل و ابداع پر می‌کند. نوشتن نوعی آزادی بیان است. ادبیات مسئولیت‌های بزرگ سیاسی، اجتماعی و زیبایی‌شناسی را بر دوش دارد. وی معتقد است اگر بگوییم ادبیات اغواگر است از آن جهت که آگاهی خواننده را در برابر کژی‌ها و کاستی‌ها بیشتر می‌کند، به این معنی نیست که «متون ادبی آن‌چنان که کلیسا و حکومت‌ها به هنگام اعمال سانسور تصور دارند، بلافاصله ناآرامی‌های اجتماعی پدید می‌آورند و انقلاب را به جلو می‌اندازند. تأثیر سیاسی و اجتماعی شعر، نمایش نامه و رمان را نمی‌توان پیش بینی کرد» (یوسا، ۱۳۸۴ الف: ۲۶). زیرا نوشته‌های ادبی به شکل جمعی به وجود نیامده‌اند و در جمع تجربه نمی‌شوند بلکه آن‌ها را فرد به وجود آورده است و فرد آن‌ها را مطالعه می‌کند. هر فردی نیز نتیجه متفاوتی از هر آنچه خوانده است می‌گیرد.

دیکتاتوری‌های نظامی، نزاع بین سنت و تجدد، تضاد طبقاتی، خشونت، اختناق و سرکوب، فساد سیاسی، اقتصادی و اجتماعی طبقه حاکم از مهم‌ترین موضوعات آثار یوسا هستند که توجه خواننده را به خود جلب می‌نماید و ذهن آن‌ها را به سمت این مسئله هدایت می‌کند که اساساً آیا یوسا از بیان چنین موضوعاتی در قالب داستان قصد و هدفی داشته است و اگر پاسخ مثبت است چه قصد و هدفی؟ نوع نگاه یوسا به سیاست و مضامین سیاسی چیست و چرا وی رمان را برای بیان موضوعاتی مانند دیکتاتوری‌های نظامی، نزاع بین سنت و تجدد، تضاد طبقاتی، خشونت، اختناق و سرکوب، فساد سیاسی، اقتصادی و اجتماعی طبقه حاکم و غیره برگزیده است؟

این نوشتار شامل دو بخش می‌باشد. در بخش اول، ابتدا به بررسی فضایی می‌پردازیم که وی در آن اقدام به نوشتن آثار خویش نموده است. کشور پرو - زادگاه یوسا - در منطقه آمریکای لاتین واقع شده است. کشورهای این منطقه دارای نقاط اشتراک بسیاری در زمینه سیاست، اقتصاد، فرهنگ، ادبیات و غیره هستند بدین سبب بهتر است کشورهای این منطقه نه به صورت مجزا بلکه به شکل کلی مورد توجه قرار گیرند. در بخش بعدی نیز آثار یوسا مورد بررسی و تحلیل قرار خواهد گرفت.

پیشگفتار

از زمان‌های قدیم تا کنون موضوعات سیاسی و اجتماعی از جمله مباحثی بوده است که ذهن بسیاری از نویسندگان و شعرا را به خود مشغول داشته چرا که آن‌ها به دلیل تعهداتی اخلاقی که برای خویشتن قائل‌اند نمی‌توانند نسبت به مسائل و بی‌عدالتی‌های جامعه خویش ساکت بوده و آن‌ها را نادیده بگیرند. با بررسی آثار شاعران و نویسندگان کشورمان از جمله سعدی یا سیمین دانشور به روشنی می‌توان این مطلب را درک نمود. این امر نه تنها در کشور ما، بلکه در بین شاعران و نویسندگان سراسر جهان نیز به چشم می‌خورد. نکته‌ای که در این بین از اهمیت قابل‌توجهی برخوردار می‌باشد اهمیت کار نویسندگان و شعرا در منطقه آمریکای لاتین است. در این منطقه به دلیل سلطه طولانی مدت استعمار پرتغال و اسپانیا خلق آثار ادبی، نه تنها تشویق نمی‌شد، بلکه بارها در نتیجه اقدامات «تفتیش عقاید»، مقررات دولتی و فقدان ماشین چاپ، انتشار این‌گونه آثار عملاً ناکام ماند. در قرن نوزدهم و با شروع جنبش‌های ضد استعمار، نویسندگان آمریکای لاتین نیز بی‌کار ننشسته و مسائل گوناگون اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و غیره را در آثار خویش منعکس نمودند. به طور کلی در مورد این منطقه باید گفت که فعالیت‌های ادبی همواره با سیاست عجین بوده است و به خصوص پس از استقلال، ادبیات تبدیل به ابزاری برای تعریف و یا حتی آفریدن هویت ملی می‌گردد.

دهه پنجاه و شصت دوره طلایی ادبیات آمریکای لاتین است که نویسندگان با محور قرار دادن حال و روز ساکنان این قاره و ظلم و ستمی که بر آن‌ها روا شده است به خلق آثار خود می‌پردازند. سبکی که توسط نویسندگان این منطقه معرفی می‌گردد رئالیسم جادویی است. اصطلاح رئالیسم جادویی یا به تعبیری واقعی‌گرایی جادویی به مجموعه آثار داستانی اطلاق می‌گردد که عناصر حقیقت‌گرایی، خیال‌فانتزی، سحر و جادو درهم آمیخته باشند. در داستان‌های رئالیسم جادویی حقایق و جزئیات زندگی روزمره نمایان می‌شوند، درعین حال که در بعضی بخش‌های داستانی عناصر تخیل و فراواقعی در خط طولی حوادث وارد شده و روند منطقی داستان را دگرگون می‌سازد. نکته شگفت‌تر در این میان آن است که درهم آمیختگی دو عنصر واقعیت و

خیال آن چنان زیرکانه انجام می‌پذیرد که تمامی حوادث خیالی، کاصلاً حقیقی و طبیعی جلوه‌گر می‌گردند؛ آن چنان که خواننده به راحتی پذیرای کنش‌ها و حوادث فراواقعی می‌گردد. نویسندگان بزرگی از جمله مارکز، فوئنتس و کورتاسار تابع این سبک ادبی بوده‌اند. چیزی که کار یوسا را از این نویسندگان متمایز می‌نماید این است که وی واقعیت را با خیال ترکیب نمی‌نماید و نوشته‌هایش را بر اساس واقعیات موجود زمانه خویش می‌نگارد. سؤال اصلی که در این نوشتار مطرح می‌باشد این است که جایگاه مسائل سیاسی و اجتماعی در آثار یوسا چیست. به عبارت دیگر به بیان این مسئله پردازیم که هدف یوسا از بیان مسائلی مانند دیکتاتورهای نظامی یا خشونت و تضاد سنت و مدرنیته که یکی از دل‌مشغولی‌های عمده وی در آثارش می‌باشد، چیست.

..... اجمیر روشن

نسرین حقیقت